

Danila ZULJAN KUMAR
Šolski center Nova Gorica
Delpinova 9, SI-5000 Nova Gorica
danilazuljan@hotmail.com

POMENSKO-SKLADENJSKI PREMIKI V BRIŠKEM IN NADIŠKEM NAREČJU

V prispevku avtorica prikaže nekatere tipe pomensko-skladenjskih premikov v nadiškem in briškem narečju in njihov izvor. Omejuje se na glagole, v največji meri na jedrne glagole, ki so jih te spremembe najbolj doletele. Ugotavlja, da je največ pomensko-skladenjskih premikov nastalo zaradi vpliva romanske jezikovne skupine, ostali pa so nastali znotraj sistema slovenskega jezika.

0 Beneškoslovenska narečja so narečja primorske narečne skupine, ki se govorijo vzdolž slovensko-romanske narodnostne in jezikovne meje. Mednje štejeemo terske, nadiške in briške govore. Moje raziskovanje je zaenkrat omejeno na nadiško in briško narečje. Prvo se govori ob Nadiži in njenih pritokih v vzhodni Benečiji v Italiji in na Livku na slovenski strani, drugo pa v Sloveniji po Goriških Brdih med državno mejo z Italijo in desnim bregom srednje Soče med Anhovim in Solkanom ter severno od Gorice v Italiji. Med obema narečjema, pa tudi znotraj samega briškega narečja, so zaznavne razlike, ki so posledica vplivov dveh različnih knjižnih jezikov, ki sta jima narečji izpostavljeni v zadnjih petdesetih letih. Deloma sta bili narečji ločeni že v zgodovini, saj so Nadiške doline od začetka 15. stoletja do Ilirskih provinc spadale pod Beneško republiko, Brda pa v goriško grofijo, kasneje pa pod avstrijsko cesarstvo oz. Avstro-Ogrsko monarhijo.¹ Meja med državama je potekala po reki Idriji, ki tudi sicer ozemeljsko loči obe področji. Po padcu Ilirskih provinc sta tako Benečija kot Goriška ostali združeni po Habsburžani do leta 1866, ko je Benečija s Furlanijo postala del italijanskega kraljestva in je reka Idrija spet postala mejna reka. Po 2. svetovni vojni, natančneje po letu 1947, so nadiške doline po pariškem mirovnem sporazumu

---

¹ Breclj 1992: 7–13; Skubic 1997: 9–40.

pripadle Italiji, večina ozemlja Brd pa Jugoslaviji. Nekaj briških vasi je ostalo v Italiji. Tako so govori obeh narečij že petdeset let pod vplivom dveh knjižnih jezikov, kar se na preučevanem skladenjskem področju zelo pozna. Že razlike med briškimi govori odražajo pripadnost slovenski oziroma italijanski državi.²

I Pomensko-skladenjskih premikov, ki so posledica romanskega vpliva na zahodnoslovenske govore, se v več svojih delih dotika romanist Mitja Skubic.³ Osredotoča se na pomensko-skladenjske kalke, kar pomensko-skladenjski premiki v zahodnih slovenskih narečjih v večini primerov so, vendar ne vedno, saj gre lahko tudi za širjenje pomenskega polja neke besede zaradi sorodnosti ali podobnosti z drugo besedo iz istega jezika ali za uporabo drugačne skladenjske kategorije, kot je normirana v knjižnem jeziku. Kalk pa po svoji osnovni definiciji pomeni preris, v lingvistiki besedo ali besedno zvezo, ki je prevedena iz tujega jezika, kalkiranje pa postopek, pri katerem z jezikovnimi sredstvi lastnega jezika posnemamo pomen neke besede ali strukture oz. njeno zgradbo v tujem jeziku.⁴

² Brici, živeči v Italiji, imajo vrtec in osnovno šolo slovensko, in sicer v Števerjanu, na Plešivem in v Krminu. Uradovalni jezik v Krminu in povečini tudi v Gorici pa je italijanski. Močan je vpliv italijanskega jezika tudi preko medijev. Signal slovenske televizije je sicer še dovolj močan, vendar ne povsod. V vasi Golo Brdo npr. na slovenski strani Brd do nedavnega slovenske televizije (TV Slovenija 1, 2, TV Koper in TV Primorka) sploh ni bilo mogoče spremljati. Signali slovenskih radijskih postaj (izjema je Radio Koper) pa so tako šibki, da jih italijanski radijski signali z lahkoto prekrijejo po celotni površini Brd, tudi na slovenski strani.

³ Skubic 1970/71: 68–70, 1984: 315–334.

⁴ Skubic kalke deli na pomenske in skladenjske, pri čemer mu skladenjski kalk pomeni pozvrst pomenskega, saj »pomena nikakor ne moremo odmisli« (Skubic 1970/71 : 69). Med pomenske kalke šteje izraze, kjer se pomen ne sklada s pomenom teh izrazov v osrednjih slovenskih govorih, ugotovljamo pa ga v furlanščini, italijanščini ali v lokalnem beneškem govoru. Pri analizi jezika pisatelja Borisa Pahorja (Skubic 1984: 319–320) navaja celo vrsto kalkov, nastalih v neposrednem stiku obeh narodov. Med drugim navaja tudi primere:

— *obrniti ploščo* kot it. *cambiare disco* 'zamenjati ploščo' / 'menjati temo pogovora'; *Zadosti te muzike... Obrniva ploščo!*,

— *izven serije* kot it. *fuori serie* 'izdelek, ki ni serijski' / 'izjemne kvalitete', 'nekaj posebnega'; *Sem vzorec izven serije?*,

— *držati* kot it. *tenero* 'držati / 'hraniti, imeti pri sebi'; *Tisti medvedek na polici ob vhodu je njegov. Ne vem, zakaj ga pravzaprav še držim.*

Tu avtor še dodaja, da »prepričanje, da gre za kalk po italijanskem vzorcu ni zmeraj enako trdno, zmeraj pa gre za pomen, ki iz slovenščine ni razločljiv« (Skubic 1984: 318). V tem se s Skubicem ne strinjam povsem. Moje mnenje je, da nerazločljivost neke besede, besedne zveze ali strukture v narečju, če jo primerjamo z normo knjižnega jezika, še ne pomeni vedno kalkiranje. Npr. v vasi Vedrijan v briškem narečnem prostoru poznajo v določenih primerih drugačno glagolsko vezavo (rekicijo), kot jo poznajo drugi briški govori in kot jo pozna slovenski knjižni jezik, npr. *krava nās je zvalila* 'krava nam je skotila'. Taka vezava ni razločljiva niti iz italijanščine niti iz stičnega furlanskega narečja; torej lahko zanjo trdimo, da je avtohtona oz. da je skladenjski premik nastal znotraj jezikovnega sistema tega govora. Nasprotno lahko za nekatere druge primere glagolske vezave hitro najdemo vir v stičnem jeziku.

Termin pomensko-skladenjski premik mi torej pomeni nastanek novih pomenov, ki so nastali s kalkiranjem, pa tudi tistih, za katere nimamo dokazov neposrednega kalkiranja, saj so nastali znotraj sistema slovenskega jezika.

1.1 V prispevku se omejujem predvsem na pomensko-skladenjske premike vseh vrst pri glagolu oz. glagolski besedni zvezi. Ti najbolj prizadevajo t. i. primitivne glagole ali glagolske primitive, imenovane tudi jedrni glagoli, ki so v določenih skladenjskih okoliščinah polnopomenski, lahko pa se uporabljajo tudi kot pomožniki ali modalni glagoli, ko izražajo skladenjske (glagolske) kategorije časa, naklona in načina. Pomensko so posplošujoči (ekstenzivni) do najvišje možne mere, zato jih lahko imenujemo tudi glagolski zaimki ali proverbi.⁵ Mednje spadajo *biti sem, imeti, delati, da(ja)ti, postati, storiti*. Prav pri slednjem je v obravnavanih beneškoslovenskih narečjih opaziti največ pomensko-skladenjskih premikov.

2 Pomensko-skladenjske premike razvrščam v več tipov.

2.1 Pomenski premiki

2.1.1 Širitev pomenskega polja slovenske besede zaradi njenega enačenja z ustrezno enakovredno tujo besedo, npr.:

- samostalnik *otrok* ima v briškem narečju (briščini, v nadaljevanju v bri.) dva pomena: 1. 'otrok' in 2. 'deček', ker italijanska (v nadaljevanju it.) beseda *il bambino* in furlanska (v nadaljevanju furl.) *il frut* ravno tako pomenita oboje;
- glagol *vprašati* ima v nadiškem narečju (nadiščini, v nadaljevanju nad.) poleg svojega osnovnega pomena 1. 'vprašati' še 2. 'prositi', ker tudi it. *chiedere* in furl. *domandâ* pomenita oboje;
- glagol *odpreti* ima v bri. poleg osnovnega pomena 1. 'odpreti' še 2. pomen 'prižgati, vključiti', npr.: *odopart urate* in *odopart luč, radjo, televizju, pralni stroj* kot pog. it. *aprire la luce* in furl. *viarsi la lûs*.
- v nekaterih primerih sta v bri. prekrivna glagola *zapreti* in *ugasniti*, oz. glagol *zapreti* prevzema vlogo glagola *ugasniti*, npr.: *zopreš okno* in tudi *luč, televizju, radjo* kot v pogovorni it. *chiudere la luce* in furl. *sierâ la lûs*;
- pomenski polji glagolov *stati* in *storiti* sta v bri. narečju prekrivni v pomenu 'saj ti ne vzame veliko časa', npr.: *Ki stojiš nardit njoke? / Ki stuaraš nardit njoke?*;
- zanimiv je pomenski premik glagola *olupiti* v bri. v besedni zvezi *olupiti avto* 'odrgniti barvo na avtomobilu' kot v furl. *scussâ la machina, i ai scussât la machina*.

---

⁵ Vidovič Muha 1998: 294.

2.1.2 Širitev pomenskega polja neke besede zaradi delnega prekrivanja njene- ga pomenskega polja s pomenskim poljem druge slovenske besede, npr.:

- glagol *goreti* se v nad. in bri. uporablja v pomenu ‘biti prižgan, delovati’; *gori luč* in tudi *avto, traktor, motor*;
- glagol *vneti* se v bri. in nad. uporablja v pomenu ‘prižgati’: *unemaš auto, motor*.

Ne izključujem možnosti, da je tudi kateri od teh pomenskih premikov nastal kot posledica romanske interference, katere vzorec se je v bri. narečju razširil naprej, vendar v it. in v stičnem furl. narečju sedaj ti pomeni ne obstajajo.

2.2 Raba besed, v večini primerov glagolskih primitivov, s širokim pomenskim spektrom. Ti se lahko sami ali v besedni zvezi s samostalniško besedo uporabljajo namesto pomensko natančnejšega glagola,⁶ npr.:

- bri., nad. *svinčnik na diale*⁷ ‘ne piše’,
- bri., nad. *pralni stroj na diale* ‘ne pere, ne deluje’,
- bri., nad. *tata diale hišu* ‘zida’,
- bri., nad. *dialən nalogu* ‘pišem’,
- bri., nad. *γran dialət špežu* ‘grem nakupovat’,
- nad. *muoj tata diela boskador*⁸ ‘dela kot gozdar, je gozdar’,
- bri. *γran dialət u brajdu* ‘grem vezat, obrezovat ...trte’,
- bri., nad. *je ratu bliət / ərdač* ‘je pobledelel, zardel’,
- bri., nad. *je ratu bo γat* ‘je obogatel’,
- bri., nad. *on je dau skuəs puxno* ‘je veliko izkusil’,
- bri., nad. *usi so dal kriudu njemu* ‘so ga krivili’,
- bri., nad. *je zəčnu juəkət / si smejat* ‘je zajokal, se je zasmel’.

Besedni zvezi *delati boskador* in *delati špežo* sta nedvomno kalka, saj sta široko uporabljena v obeh stičnih jezikih (it. *fare il boscaiuolo*, furl. *fâr il boscadôr* in it. *fare la spesa*, furl. *fâr la spese*) nista pa poznani v širšem slovenskem prostoru. Vse druge besedne zveze se uporabljajo tako v slovenskem jeziku kot v obeh romanskih. Menim, da potemtakem vira rabe glagolskih primitivov namesto

⁶ O pomenski izpraznjenosti glagolskih poimenovanj, ki se kaže v širitvi pomena in skladenjske vloge jedrnih glagolov (glagolskih primitivov), govori v svoji raziskavi (1989) Olga Lupinc. Avtorica je raziskovala izrazne zmožnosti učencev na šolah s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem.

⁷ Ko primer velja za obe narečji, navajam fonetični zapis enega od obeh narečij, v večini primerov briškega narečja. Fonetični zapis pri iskanju skladenjskih posebnosti namreč ni tako relevanten.

⁸ Primer navaja Skubic 1997: 122.

pomensko bolj nabitih glagolov ne moremo vedno iskati v drugem jeziku. To so glagoli s širokim pomenskim obsegom tudi v slovenskem knjižnem jeziku; glagol *delati* npr. ima v SSKJ naštetih sedem osnovnih pomenov in še vsaj enkrat toliko podpomenov oz. pomenskih odtenkov. Vendar lahko rečemo, da stalna prisotnost skladenjskih vzorcev iz obeh stičnih jezikov vpliva na pogostnost rabe enakih skladenjskih vzorcev v slovenskem jeziku, v tem primeru v briškem in nadiškem narečju.

2.3 Skladdenjski premiki

O njih govorimo, ko skladdenjska struktura v obravnavanem primeru odstopa od norme ali ko je v knjižnem jeziku sploh ni.

2.3.1 Odstopanja od slovenske knjižne norme

2.3.1.1 Raba povratnega glagola namesto nepovratnega, npr.:

— bri., nad. *pozapt si; sən si pozabu* 'sem pozabil' kot it. *dimenticarsi di qualcosa* ali furl. *dismenteâsi di alc*,

— bri., nad. *sən si poklāknu* 'sem pokleknil'.

2.3.1.2 Raba nepovratnih namesto povratnih glagolov, npr.:

— nad. *vičer je začel (končal) z njega poezijo* 'večer se je začel (končal) z njegovo poezijo' kot it. *la serata è iniziata (finita) con la sua poesia*, furl. *la sera è scomenzada (finida) cu la sô poesia*.

V slovenskem knjižnem jeziku se glagola *začeti* in *končati*, ko izražata začetek in konec obstajanja nečesa glede na čas, uporabljata kot povratna.

2.3.1.3 Drugačna glagolska vezava

Med skladdenjske premike štejemo še drugačno glagolsko vezavo od knjižne. Ta je lahko:

2.3.1.3.1 posledica prevzemanja romanske glagolske vezave, npr.:

— bri., nad. *mu boli triābux* kot it. *gli fa male la pancia* in furl. *gi fâs mâl lapanse*;

2.3.1.3.2 avtohtona (ni razložljiva iz it. ali furl.), npr.:

— v vasi Vedrijan v Brdih se v primerih, ko je v knjižnem jeziku zahtevana dajalniška vezava, glagol povezuje s samostalniško besedo v tožilniku, npr.: *mama nās pere* 'mama nam pere', *zidarji nās zidaj, mi jax pa kuxəmo* 'zidarji nam zidajo, mi jim pa kuhamo';

— nekateri glagoli, ki v knjižnem jeziku zahtevajo tožilniško vezavo, se v bri. vežejo s samostalniško besedo v rodilniku, npr.: bri. *tistix vojaku sa jax pejal u Kərmin* 'tiste vojake so odpeljali v Krmin, bri. *muərən ki kupit za otruək* 'moram kupiti kaj za otroke'.

2.3.2 Kalkiranje italijanskih in furlanskih besednih zvez

Pri kalkiranju posnemamo pomen neke besede ali strukture v tujem jeziku z uporabo jezikovnih sredstev iz lastnega jezika. Kalkirana je lahko beseda, besedna zveza ali večje enote, npr. polstavek. V prispevku sem se omejila predvsem na kalke na ravni besedne zveze. Teh je v obeh obravnavanih narečjih zelo veliko. Največ se pojavljajo besedne zveze, sestavljene iz jedrnega glagola in samostalniške besede, npr.:

- z glagolom *imeti*: bri., nad. *mam strax* 'strah me je' kot it. *ho paura in furl. i ai pôre, mam toplo* 'toplo mi je' kot it. *ho caldo in furl. i ai cialt, mam mres* 'zebe me' kot it. *ho freddo in furl. i ai frêt, mam trošt* 'upam' kot it. *ho la speranza in furl. i ai la sperance, mam silu* 'mudi se mi' kot it. *ho fretta in furl. i ai primure*;
- z glagolom *dati*: bri., nad. *mi da faštidjo* 'gnusi se mi' kot it. *mi da fastidio in furl. mi da fastidi, vam muorem dat no slavo novico* 'moram vam povedati slabo novico' kot it. *vi devo dare una brutta notizia in furl. devi dâvi une brute notissie*;
- z glagolom *najti* v povratni obliki: bri., nad. *tle si na najdæn dobro* 'tu se ne počutim dobro' kot it. *qui non mi trovo bene in furl. ca i no mi ciati ben*;
- z glagolom *slišati* v povratni obliki: bri., nad. *dænæs si šlišæn slabo* 'danes se počutim slabo' kot it. *oggi mi sento male in furl. uè mi šinti mal*;
- z glagolom *stati*: bri., nad. *vidæn, dæ na stojiš dobro* 'vidim, da se ne počutiš dobro' kot it. *vedo che non stai bene in furl. o viôt, che no tu stâs ben, na stojoj nač dobro dol u Argentini* 'v Argentini niso preveč bogati, so bolj revni' kot it. *non stanno bene giù in Argentina in furl. no stan ben jù in Arzentine*;
- z glagolom *narediti*: ta se v nad. narečju in v delu Brd, ki spadajo pod Italijo, uporablja tudi v zvezi *si gran nardit nu doču* 'grem se stuširati' kot it. *vado a farmi la doccia in furl. voi a fâmi le doce*; v slovenskem delu Brd se ta besedna zveza ne sliši nikoli; uporablja se le glagol *stuširati se* (*si gran stušiaræt*), kar kaže na dvoje:

1. da gre za kalk novejšega datuma (kopalnice so se začele graditi po napejljavi vodovoda konec petdesetih let tega stoletja);

2. da je isto narečje močno izpostavljeno dvema različnima knjižnima jeziko-

- z glagolom *delati*: zanimivi sta besedni zvezi *delati kumpaniju* 'delati družbo' in *delati kunfižjon* 'delati zmedo'; drugi del besedne zveze je prišel iz it. *fare la compagnia, fare la confusione in furl. fâr le companie, la confusion*. Toda za oboje obstaja tudi knjižna ustreznica enakega tipa: *delati družbo in delati zmedo*. Ali je prišla iz it. oz. furl. celotna zveza ali le njeno določilo, je težko ugotovljivo.

Vsi zgoraj naštet primeri, razen 2.3.1.3.2, so skladenjski kalki, imenovani tudi strukturni kalki. Njihova struktura v slovenskem knjižnem jeziku ne obstaja. Včasih se tak skladenjski kalk vrine v govor primorskemu govorcju tudi v jezikovnem položaju, kjer se zahteva raba knjižnega jezika. Po radiu sem ob pisanju tega prispevka slišala /.../ *že dolgo sledimo njegovo delo /.../*; glagol *slediti* v slovenskem knjižnem jeziku zahteva dejalniško vezavo, v it. in furl. pa tožilniško; poleg tega je *slediti* uporabljen v pomenu 'spremljati' kot it. *seguire il suo lavoro* in furl. *seguî el su lavôr*, kar je že tipičen primer pomensko-skladenjskega premika, v tem primeru lahko rečemo tudi pravega pomensko-skladenjskega kalka.

2.3.3 Širitev skladenjske vloge skladenjske enote zaradi tujejezične interference, imenovano tudi skladenjsko vplivanje

Skladenjska enota lahko zaradi posnemanja vzorca iz drugega jezika dobi ob svojem običajnem še kak nov pomen ali novo funkcijo. Taka struktura v knjižnem jeziku sicer že obstaja, vendar ne v tej funkciji. Primera za skladenjsko vplivanje romanske jezikovne skupine na bri. in nad. govore sta:

2.3.3.1 raba povednega naklona v pogojnem odvisniku za pretekli čas, npr.:

— nad. *Če san bla mogla, san jo bla sniela* 'Če bi bila mogla, bi jo (bila) pojedla' kot it. *Se potevo, l'avrei mangiata* in furl. *Se podevi, la varès manzade*;

2.3.3.2 raba preteklega časa v predmetnem odvisniku, ko gre za sočasno dejanje, npr.:

— bri. *Kar je pəršu damu, subit jə vidu, də soja žena je lažala braz moči an sama notər u pastijai* 'Ko se je vrnil domov, je takoj videl, da leži žena nemočna in sama v postelji' kot it. *Quando ritornò a casa, vide, che sua moglie era a letto sola e senza aiuto* in furl. *Cuant ch'al è tornât a cjase, ja viodut, che la sô femine jere tal jet sole e senze aiût*.

3 Za primer pomenske razvejanosti t. i. jedrnih glagolov oz. glagolskih primitivov podrobneje navajam pomensko-skladenjske premike glagolov *storiti* in *stati*.

3.1 Glagol *storiti*

V določenih skladenjskih okoliščinah je ta glagol polnopomenski, lahko pa dobi tudi pomožniško vlogo, s pomočjo katere izraža skladenjsko kategorijo naklona.

3.1.1 V polnopomenski vlogi ima tele pomene, pri katerih gre za širitev pomenskega prostora zaradi njegovega enačenja s tujim glagolom, it *fare* in furl *fâ* (tip 2.1.1), npr:

3.1.1.1 v pomenu '(ne) biti nevaren, (ne) prizadeti':

— bri., nad. *Tist pəs ti na stuære nəč* kot it. *Questo cane non ti fa niente* in furl. *Chist cjan no ti fās nie*;

3.1.1.2 v pomenu ‘ukazati, prisiliti’, npr.:

— bri., nad. *Duə tə pa storu prit* kot it. *Chi ti ha fatto venire?* in furl. *Cui ti a fat vigni?*

’Kdo te je pa prisilil, da prideš? = ‘Ne bi ti bilo potrebno priti, če ne bi sam hotel’;

3.1.1.3 lahko se uporablja še v pomenu ‘nič ne de, ni pomembno, saj ni nič hudega’, npr.:

— bri., nad. *Oprosti, ki sən ti poliu z vinən. Na stuære! / Na stuære nəč!* kot it. *Non fa niente* in furl. *No fās nie*.

3.1.2 Kot nepolnopomenski glagol skupaj s povedkovim določilom tvori glagolske besedne zveze, ki so kalki iz it. in furl. (tip 2.3.2):

3.1.2.1 v pomenu ‘pripraviti do joka, smeha’, npr.:

— bri., nad. *Me storu juəkət, si smejat* kot it. *Mi ha fatto piangere, ridere* in furl. *Mi à fat vaí, ridi*;

3.1.2.2 v pomenu ‘nikar ne bodi smešen, nikar ne govori takih neumnosti’, npr.:

— bri., nad. *γen mi stort si smejat*;

3.1.2.3 v pomenu ‘škoditi, povzročiti slabost’, npr.:

— bri., nad. *Mə storlo slabo* kot it. *Mi ha fatto male*.

3.2 Glagol *stati*

Tudi ta se uporablja kot polnopomenski ali kot pomožni.

3.2.1 V vlogi polnopomenskega glagola se uporablja v pomenu ‘stanovati’ in reproducira it. glagol *stare* ter furl. *stâ* (tip 2.1.1), npr.:

— bri. *Oča an mama stal posebe* ‘Oče in mati sta stanovala posebej’.

3.2.2 Kot nepolnopomenski, naklonski glagol skupaj z nedoločnikom v povedkovem določilu tvori glagolske besedne zveze, ki so kalki iz it. in furl. (tip 2.3.2):

3.2.2.1 v pomenu ‘nikar ne delaj tako’ (kot svarilo), npr.:

— bri., nad. *Na stuəj dialət təkuə!* ‘Nikar ne delaj tako!’, kot it. *Non stai fare così!* in furl. *No sta far cussì!*;

— bri. *Na stuəj nakladət!* ‘Nikar ne laži!’;

3.2.2.2 skupaj s prislovoma dobro in slabo tvori glagolski besedni zvezi *stati dobro* in *stati slabo* v pomenu ‘počutiti se dobro ali slabo’, npr.:

— bri., nad. *Stojin dobro takuə* 'Tako se dobro počutim' kot it. *Sto bene così* in furl. *io i stoi ben cussì*;

— bri., nad. *Dənəs stoji slabo* 'Danes se počuti slabo'.

3.2.2.3 v obliki *ki stojiš* + nedoločnik je njegov pomen prekriven s pomenom glagola storiti v besedni zvezi *ki stuəraš* + nedoločnik, npr.:

— bri. *Ki stuəraš nərdit njoke? Nəč.* 'Zelo malo časa ti vzame narediti krompirjeve svaljke';

— bri. *Na stojiš nəč končat tiste dialo* 'Ne vzame ti veliko časa končati tisto delo'.

V tem primeru ne gre za kalk, saj v sosednjem furl. in v it. jeziku taka besedna zveza ni znana. Najbrž je besedna zveza nastala zaradi podobnosti z besedno zvezo z glagolom *storiti* (tip 2.1.2).

LITERATURA

- Marjan Breclj, 1992: Brda. V: Marjan Bažato: Trenutki v Brdih, str. 7—13. Nova Gorica: Grafika Soča.
- Vera Caharija Pizzolitto, 1991/92: Interference z italijanščino v pisnih izdelkih učencev srednje šole v Nabrežini. *Jezik in slovstvo* 37, str. 217–225.
- Olga Lupinc, 1989: Upovedovalne zmožnosti učencev na šolah s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Rokopis.
- Mitja Skubic, 1970/71: Primer sintaktičnega kalka. *Jezik in slovstvo* 16, str. 68–70.
- Mitja Skubic, 1984: Romanske jezikovne prvine v tržaški knjižni slovenščini Borisa Pahorja. *Linguistica* (Ljubljana) 24, str. 315–334.
- Mitja Skubic, 1997: Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski meji. Ljubljana: FF.
- Jože Toporišič, 1992: Enciklopedija slovenskega jezika. Ljubljana: CZ.
- Ada Vidovič Muha, 1998: Pomenski preplet glagolov imeti in biti – njuna jezikovnosistemska stilistika. *Slavistična revija* 46, str. 293–323. Ljubljana.

Značenjsko-sintaktički pomaci u briškom i nadiškom dijalektu

Sažetak

Članak proučava pomake u značenju i sintaksi venecijanskoslovenskih narječja, govora primorske dijalekatne skupine kojim se govori u pojasu uz slovensko-talijansku državnu i jezičnu granicu. Moje je istraživanje ograničeno na nadiška (uz rijeku Nadižu) i briška (Goriška Brda) narječja. Pojam značenjsko-sintaktički pomak meni osobno predstavlja skup riječi i govornih spona koje obuhvaćaju kalkove (prevedenice) i značenjsko-sintaktičke pomake, za koje nemamo dokaza da su nastali kao posljedica međudjelovanja raznojezičnih grupa. Zato smatramo da su nastali izvorno, unutar slovenskoga jezika. To područje u slovenskoj dijalektologiji još nije obrađeno. Romanist Mitja Skubic u nekim se je svojim raspravama dotaknuo toga dijela venecijanskoslovenskih narječja, ali se pri tom više bavi kalkovima (prevedenicama), pojmovima preuzetih iz romanskoga govornog područja. Svrha je mojega priloga odrediti granicu između kalkova i samoniklih, izvornih govornih pojava.

U svojem sam prilogu naglasak dala prije svega na značenjsko-sintaktičke pomake glagola. Značenjsko-sintaktičkim pomacima najčešće podliježu takozvani primitivni glagoli ili glagolski primitivi među koje ubrajamo: *biti*, *raditi*, *da(va)ti*, *imati*, *postati* i *učiniti*.

Značenjsko-sintaktičke pomake možemo razdijeliti na sljedeće tipove:

1. Širenje značenjskoga područja slovenske riječi zbog njezinoga izjednačivanja s istovrsnom stranom riječi, npr.:

— imenica *otrok* u briškom narječju ima dvostruko značenje: 'dijete' i 'dječak', u talijanskom jeziku *il bambino* i na furlanskom *il frut* koji imaju isto dvostruko značenje.

2. Širenje značenjskoga područja neke riječi zbog djelomičnoga preklapanja njezinoga značenjskog polja sa značenjskim poljem neke druge slovenske riječi, npr.:

— glagol *gorjeti* rabi se i u značenju 'upaljen'; *gori svjetlo* : *gori auto* (auto ima upaljen motor).

3. Uporaba riječi sa širokim značenjskim spektrom umjesto značenjsko užih i preciznijih izraza, npr.:

— u briškom narječju *dialan nalogu* slov. 'pišem nalogo' ('pišem zadaću'),
— u nadiškom narječju *muoj tata diela boskador* slov. 'dela kot gozdar' ('moj otac radi kao šumar'),

— u briškom i nadiškom narječju *dialam špežu* slov. 'kupujem stvari' ('kupujem stvari').

Zadnja su dva primjera nesumnjivo kalkovi iz talijanskoga jezika – *fa il boscaiolo, fare la spesa* te iz furlanskoga narječja – *al fas il boscador, fâr la spese*. *Delati nalogo* ('pisati zadaću') upotrebljava se i u slovenskom književnom jeziku. Općenito je glagol *raditi* u slovenskom književnom jeziku značenjski u vrlo širokoj uporabi. Zato bi najvjerojatnije bilo pogrešno tvrditi da uporaba značenjski općenitijega glagola tamo gdje bi očekivali precizniji izraz, uvijek znači utjecaj drugoga jezika na narječje s kojim je u dodiru. Ali zato možemo sa sigurnošću tvrditi da je uporaba iste govorne spone u kontaktnim jezicima ili narječjima (talijanskom, furlanskom) utvrdila uporabu te spone u venecijansko-slovenskim narječjima, koji su s njima u dodiru (iako ne možemo tvrditi da je utjecala na njezin nastanak).

4. Sintaktički pomaci

Kod ovoga tipa radi se samo o sintaktičkom pomaku. To znači dvoje:

4.1 da dijalekatni sintaktički ustroj ili nije u skladu sa slovenskim književnim jezikom, npr.:

— upotreba povratnoga glagola kada bi pravila književnoga jezika zahtijevala upotrebu nepovratnoga glagola: u briškome narječju *sân si pozabu* slov. 'pozabil sem' ('zaboravio sam') kao u talijanskome jeziku *dimenticarsi di qualcosa* i u furlanskome *dismenteâsi di alc*;

4.2 ili da u tom obliku u književnom jeziku uopće ne postoji, npr.:

— kopiranje romanskih govornih spona: u briškom i nadiškom narječju *mam strax* slov. 'bojim se' ('plašim se') kao u talijanskome jeziku *io ho paura* i u furlanskom narječju *iai pore*.

5. Sintaktička imitacija

U zadnji tip značenjsko sintaktičkih pomaka ubrajamo slučajeve kod kojih postojeća sintaktička jedinica dobiva u narječju o kojem govorimo novo značenje, ili novu sintaktičku funkciju. Do toga dolazi zbog imitacije uzora preuzetog iz stranoga jezika, npr.:

— upotreba indikativa u pogodbenoj zavisnoj rečenici za prošlo vrijeme (u književnom jeziku je u upotrebi pogodbeni način): u nadiškom narječju *Če san bla mogla, san jo bla sniela* 'Če bi bila mogla, bi jo (bila) pojedla' ('Da sam bila mogla, pojedla bih ju'), kao u talijanskome jeziku *Se potevo, l'avrei mangiata* i u furlanskom narječju *Se podevi, la vares mangiade*.

Semantic-syntactic shifts in the Brda and Nadiša dialects

Summary

Calquing is a procedure in which linguistic means of language A are used to translate the meaning of a word, word phrase or syntactic pattern from language B. The meaning of the word, word phrase or syntactic pattern adopted from language A may be called a semantic-syntactic calque. In the Brda and Nadiša dialects, some of the meanings and patterns that differ from the standard Slovene language, are probably not calques, as no comparable patterns may be found in the neighbouring Romance languages. They may be assumed to have originated within the Slovene language. For that reason the concept of the semantico-syntactic calque was replaced by the broader concept of semantico-syntactic shift. Semantico-syntactic shifts are thus defined as semantic or structural departures from the Slovene standard norms, either under the influence of another language or within the system of the Slovene language itself. They are categorised into several groups. The first-level distinction is between semantic and syntactic shifts.

Ključne riječi: dijalekatna sintaksa, kalk, značenjsko-semantički pomak

Key words: dialectal syntax, calque, sematico-syntactic shift